

Winkler, Eberhard: Udmurtische Grammatik
Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica Band 81
Harrassowitz Verlag – Wiesbaden 2011

1 Eberhard Winkler Udmurtische Grammatik (2011) című monográfiája nagyszerű modern áttekintése az udmurt nyelv mai rendszerének, megjelenése ezért is nagy öröm minden a permi nyelvek, azon belül is az udmurt iránt érdeklődőnek.

Winkler neve nem cseng ismeretlenül az udmurt nyelvet kutatók számára, hiszen mindenki, aki valaha is foglalkozott vagy csak érdeklődött az udmurt nyelv iránt, legalább egyszer (de inkább százszor) kezébe vette a World Languages sorozat Udmurt (2001) című darabját, ami szintén Winkler nevéhez kapcsolódik. Éppen ezért a 2011-es kiadás első (második, harmadik) kézbevétele alkalmával az olvasó ösztönösen egymáshoz hasonlítja a két munkát, így ebben az ismertetésben én sem kerülhetem el, hogy egyes fejezetek tárgyalásának alkalmával ne említsem meg mit változtatott a szerző az új monográfiájában.

A legszembeütőbb változás a két monográfia nyelvében van, hiszen míg az Udmurt angol nyelven egy szélesebb közönség számára készült, az Udmurtische Grammatik német nyelven a Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica sorozatban jelent meg, mely sorozat leginkább a finnugor és az altáji nyelvek kutatói számára közismert. Persze könnyen gondolhatnánk azt is, hogy a 2011-es monográfia csak német nyelvű fordítása a 2001-es változatnak, de az jóval terjedelmesebb, és a könyv végén található bibliográfia áttanulmányozása után már egyértelmű, hogy a 2001-es verzió csak kiindulási alapul szolgált Winkler számára. Így jobb lenne úgy fogalmazni, hogy az Udmurtische Grammatik új, átdolgozott és kibővített kiadása a 10 évvel korábban íródott műnek.

A két könyv megjelenése között eltelt időben számos nagyszerű munka született az udmurt nyelv szűkebb területeiről (pl. szociolingvisztika, esetrendszer, stb.), amiknek egy jelentős részét sikeresen dolgozta bele 2011-es monográfiájába a szerző (például: Kondratjeva 2010, Edygarova 2009). Ezért fontos elmondani, hogy a könyv egyik nagy érdeme éppen az, hogy ezeknek a sokszor csak orosz nyelven megjelenő kutatásoknak az eredményeit elérhetővé teszi az oroszul nem olvasó nagyközönség számára is.

Mielőtt rátérnék a könyv tartalmi ismertetésére, érdemes annak 'belalakjáról' is szót ejteni.

2 Első látásra is feltűnik, hogy Winkler könyve nagyon gazdagon adatolt. Minden tárgyalt nyelvi szint, jelenség vagy probléma legalább egy példamondattal alátámasztott, így összesen 537 külön számozott és számos, a szövegen belül elhelyezett példa segíti az olvasót a megértésben. A számozott példák nagyon gondosan glosszázottak, és ami külön öröm, hogy minden esetben a latin betűs verzió alatt, kicsit kisebb betűkkel ugyan, de a cirill változat is megjelenik. Ezt én személy szerint mindenképpen pozitív újjátsáknak érzem a 2001-es verzióhoz képest. Bár teljesen egyetértek azzal a nyelvészeti hagyománnyal, hogy egy nagyközönség számára készült monográfia latin betűs átírással jelenjen meg, mégis jó, ha a nyelv eredeti írásmódjában is olvashatók a példák. (Fontos lehet ez azért is, mert köztudott, hogy a finnugor nyelvek esetében a latin és a cirill betűs átírások nem problémamentesek.) Winkler gondosságát jelzi, hogy a monográfiában szereplő példáknál összesen 3 elírás található, ami egy ilyen gazdagon illusztrált könyv esetében semminek mondható¹.

¹ Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Julia Speshilovának az udmurt adatok alapos átvizsgálásáért.

A példamondatok mellett táblázatok segítik az olvasót, amelyek szemléletesebbé teszik például a birtokos személyjelek és esetragok viszonylag bonyolult kapcsolódását vagy a személyes névmások ragozását, stb.

A könyv szerkezetében a grammatikák hagyományos felépítését követi, a 'legkisebttől' halad a 'legnagyobb' felé, a legegyszerűbbtől a legbonyolultabb szerkezetekig. Véleményem szerint a főfejezetek néha túlságosan szétbontottak alfejezetekre, amit sok esetben nem indokol a tartalom. Ennek köszönhetően egyes alfejezetek nem tartalmaznak többet pár mondatnál, ez olykor zavaró, hiányérzetet keltő, de ez nem csökkenti a könyv használhatóságát és érthetőségét.

Az ismertető további részében a monográfia tartalmi részét igyekszem bemutatni a teljesség igénye nélkül, az udmurt egy-egy speciálisabb, a monográfiában is többször tárgyalt jelenségét kiemelve.

3 A könyv bevezető fejezetében (0. Einleitung) rövid áttekintés található az udmurt nyelvről általánosságban. A fejezet többek között kitér arra, hogy az udmurt a komi-zürjén és a komi-permják nyelvekkel együtt a finnugor nyelvek permi ágába tartozik, és hogy a nyelv beszélői az Orosz Föderáció területén élnek az Udmurt Köztársaságban. A 2002-es népszámlálási adatok alapján 637 000-en vallották magukat udmurtnak, és ebből 460 000 élnek a Köztársaság területén. A Köztársaság lakosságának 29.3 %-a az udmurt, az oroszok a 60%-át és az udmurtok után második legnagyobb kisebbség, a tatárok a 7%-át teszik ki az összlakosságnak. Az udmurt nyelv a következő nyelvjárásokkal rendelkezik Kelmakov & Saarinen (1994) alapján: 1. Északi-nyelvjárás, 2. Déli-nyelvjárás, 3. Középső-nyelvjárás, 4. Beszermán nyelvjárás².

A bevezető fejezet az udmurt nyelv kutatóinak bemutatásával végződik. Természetesen nem várható el, hogy egy nyelv grammatikájának bemutatásával foglalkozó monográfia teljességében foglalkozzon az adott nyelv tudománytörténetével, de az érdeklődők számára talán hasznos lett volna, ha Winkler nem a 80-es években megjelenő udmurt vonatkozású művekkel zárja le ezt a rövid áttekintő alfejezetet, hanem kitér néhány jelenkori kutatóra is (például Valentin Kelmakov, Natalja Kondratjeva, Svetlana Edygarova, hogy csak az anyanyelvi kutatókat említsem)³.

3.1 Az udmurt nyelv érdemi tárgyalása a hangtani fejezettel kezdődik (1. Phonologie). A fejezet elég szegényesnek tekinthető, figyelembe véve, hogy az udmurt fonológiai irodalom mennyire gazdag. Winkler csak a legfontosabb információkra szorítkozik, bemutatja, hogy az udmurt nyelvben 7 magánhangzó és 26 mássalhangzó van. A két csoportot bemutató alfejezetekben helyet kapnak a kiejtési variációk és a hosszúság kérdése. Az udmurtra a mennyiségi korreláció nem jellemző sem magánhangzók és mássalhangzók esetében.

² A monográfia alapjában az udmurt irodalmi nyelvet mutatja be. De Winkler egyes jelenségek tárgyalásakor kitér nyelvjárási változatokra, amit az adott fejezet legvégén egy D. (=Dialekte) rövidítés vezet be. Osztom a szerző véleményét, hogy az irodalmi nyelvre jellemző grammatika mellett fontos, hogy képet kapjunk a nyelvjárási változatokról is, ha egy nyelvet szeretnénk megismerni, de jelen esetben kicsit ad hoc-nak érzem a nyelvjárási változatok tárgyalását, amik hol megjelennek, hol nem.

³ A fent említett kutatók megemlézése már csak azért is indokolt lett volna, mert Winkler monográfiája nagyban támaszkodik az ő munkáira.

A 2001-es verzióhoz képest külön fejezetet szentel a szerző a morfofonológiának (2. Morphologie). A tőváltozatok bemutatása mellett ebben a rövid fejezetben kapnak helyet a tövek és szuffixumok kapcsolódásának szabályai is.

3.2 A könyv legterjedelmesebb és legtartalmasabb része a nyelv morfológiai szintjét bemutató fejezet (3. Morphologie und Morphosyntax). Ahogy a cím is mutatja, a fejezet túl megy azon, hogy csak önálló szegmentumokként leírja az egyes szuffixumokat, sok esetben már a szintaxis kérdésköréhez tartozó jelenségeket is megemlíti a szuffixumok funkciójának bemutatásánál. Kiváló példa erre az udmurt PX3SG *-(j)ez* végződés sokrétű használatának bemutatása, ami elképzelhetetlen az udmurt nyelv információ-szerkezetének, vagy hagyományosabb nevén téma-réma felosztásának megemlítése nélkül, de erre még a későbbiekben visszatérek⁴.

A fejezet legelején található bevezető részben (3.1. Vorbemerkungen) az udmurt általános jellemzőit mutatja be a szerző. Az udmurt – a többi uráli nyelvhez hasonlóan – az agglutináló nyelvek közé tartozik, a forma és a funkció általában 1:1 megfelelésben vannak egymással, például a *vera-ški-li-ško-di* 'ihr unterhaltet euch häufig' igei forma esetében az egyes szuffixumoknak egy-egy funkció felel meg: REFL-FREQ-PRS-2PL.

Itt kerül először szóba a jelöletlenség kérdése. A jelöletlenség fontos kategória az udmurtban, jelöletlen például a névszóragozásban a nominatívusz és az egyes szám, az igeragozásban a kijelentő mód, az egyes szám a személyragokban, 3SG-ben jelöletlen a jelen idő, 1SG-ben viszont a személy. A jelöletlenség kérdése egyike azon problémáknak, amelyek többször előkerülnek a monográfiában.

Az áttekintő alfejezet legérdekesebb adatai a 'Suffixe' fejezetben találhatóak, itt mutatja be Winkler azokat a szuffixumokat, amelyek 'túllépve' névszói kategóriájukon megjelennek például adpozíciós elemeken is. Ilyen a már említett *-(j)ez* PX3SG, amit Winkler nominalizáló szuffixumnak nevez (Nominalisierung=NOMIN), a többes szám jele a *-(j)os*, és a középfok jele a *-ges*. A szuffixumok postpozíciókhoz is kapcsolódhatnak, de ilyenkor az eredeti jelentésük helyett más funkciót kapnak (például: *ton ponna-jez* 'das, das wegen dir ist', *ton-en seren-jos* 'die, die wegen dir sind').

Lehetőség van az udmurtban az egyes szuffixumok halmozására, ami sok esetben az ellipszissel áll kapcsolatban, mint például a *gurt-len-ez-len* (Dorf-GEN-NOMIN-GEN) '(z.B. das Gebäude) der (z.B. Schule) des Dorfes' esetében, ahol – mint a fordításból látható – kétszeres birtokos elliptálásáról van szó. Az elliptikus szerkezetek mellett azonban előfordul például viszonyjelölő szuffixumok halmozása is (*tat-čī-ož* (Stamm-ILL-TERM) 'bis hierer').

Az általános bevezető rész után tér rá Winkler a névszói és igei kategóriákhoz kapcsolódó szuffixumok bemutatására.

3.3 A névszói kategóriákat tárgyaló fejezet a névszói tövek bemutatásával kezdődik. A névszótövek általában egységeselek, és a toldalékok tövekhez kapcsolódását is egy egyszerű szabály alakítja: többes jel esetében magánhangzók után a több alakkal rendelkező toldalékok magánhangzós változata áll (*busi-os* 'Felder'), míg mássalhangzós tövek esetében pedig a

⁴ Az ismertetésben Winkler (2011) könyvében használt rövidítéseket alkalmazom, a példák minden esetben Winklertől származnak így azokat a német jelentéssel adom meg. Felhasznált rövidítések jegyzéke: PX=Possessivsuffix, SG=Singular, REFL=Reflexiv, FREQ=Frequentativ, PRS=Präsens, PL=Plural, GEN=Genitive, ILL=Illativ, TERM=Termitativ, AKK=Akkusativ, ABL=Ablativ, CX=Kasussuffix

mássalhangzós változat (*gurt-jos* ‘Dörfer’), míg esetragok esetében éppen fordítva. Az egyes toldaléktípusok többalakúságának kérdése itt is helyet kap (például a PX1SG -e/i), amit én nem érzek maximálisan indokoltnak⁵.

A névszókról szóló fejezet következő részeiben átfogó képet kap az olvasó arról, hogyan működik az udmurtban a számjelölés (egyes szám jelöletlen, többes szám esetében -(j)os), az esetadás és a birtokjelölés. Mind az esetadás, mind pedig a birtokos jelöléséről szóló alfejezetek legizgalmasabb részei a funkciókat bemutató részek.

Az udmurt nyelv gazdag esetrendszerrel rendelkezik, a hagyományos grammatikák és azokat követve Winkler is 15 különböző esettel számol. Ebből 4 grammatikai eset, a többi pedig viszonyjelölő. Az esetek funkciót bemutató alfejezet (3.3.1.2.2.3 Funktionen der Kasus) gondos és szisztematikus leírást ad az egyes esetek használatáról. Az összes esetre vonatkozó részletes tárgyalás túlmutat ezen ismertetés keretein, így két – szubjektív szempontok alapján kiragadott – eset használatára vonatkozó leírást mutatok be.

Az esetek közül az egyik legérdekesebb minden bizonnyal az akkuzatívusz (AKK). Az AKK-nak az udmurtban négy allomorfiája van (-ez, -jez, -iz ~ -ti). Az AKK használatát bonyolult szabályok alakítják, amelyek a nem anyanyelvi beszélő számára sokszor kiismerhetetlennek tűnnek. Winkler az AKK használatáról szóló részben leginkább Kondratjeva (2010) eredményeit veszi alapul. Ez egy kiváló doktori értekezés az udmurt névszókról.

A hagyományos nyelvtanok általában annyit jegyeznek meg a jelölt és jelöletlen tárgyról, hogy a jelölt mindig a határozott, a jelöletlen pedig a határozatlan tárgy jelzésére szolgál. Winkler ezt kiegészíti azzal, hogy az AKK használatos teljes tárgy esetében. A következő mondatpárban tehát az AKK esettel jelölt tárgy arra utal, hogy a kása egészét megettem, míg a jelöletlen tárgy esetében egy részleges, ún. partitívuszi tárgy a kása: *mon žuk ší-i* ‘Ich aß Brei’ – *mon žuk-ez ší-i* ‘Ich aß den Brei auf’. Kondratjeva (2010) azonban tovább megy ennél a megállapításnál, és a következőképpen adja meg az AKK és NOM esetben álló tárgy használati szabályait:

1. A tárgy mindig jelölt, ha élő.
2. Élettelen tárgy esetében a tárgy kötelezően jelölt, ha határozott.
3. Határozatlan tárgy esetén a rezultatív tárgy jelölt, az irrezultatív jelöletlen.

Kondratjeva (2010) munkájának felhasználása Winkler monográfiájának egyik nagy előnye, mint ahogy ezt fentebb már említettem. Ez a 2010-es doktori disszertáció az utóbbi évek egyik legkiemelkedőbb, ha nem a legkiemelkedőbb munkája, ami az udmurt morfológia tárgykörében született.

A jelöletlen tárgy kérdése még többször előkerül Winklernél, például a tárgyi inkorporációt tárgyaló fejezetben (3.4.5.7 Objektinkorporation), valamint a valencia-váltó igeképzések esetében a műveltető képző bemutatásánál (3.4.5.3.2 Kauziva). Nem csoda, hiszen az egyik legproblematisabb területe a névszói kategóriának az udmurtban.

Az Ablatívuszi (ABL) eset Genitívuszi (GEN) használata szintén érdekes kérdése az udmurt grammatikának. Az udmurt nyelvben a birtokos szerkezetben a birtokos a -len genitívusszal van jelölve, míg a birtok a már többször előkerülő -(j)ez PX3SG-vel. Például a következő

⁵ Igaz, hogy a többalakú birtokos személyjeleknek nyelvtörténeti szempontból van köze a szótövekhez, de szinkron állapotot nézve ezek inkább a személyjel variációinak kérdéséhez tartoznak.

szerkezetben: *ta Ondi-len pi-jez* 'Das ist Ondis Sohn'. Megváltozik azonban a birtokos esetvégződése akkor, ha a birtokos szerkezet a mondat tárgyaként jelenik meg: *so kolχoz-leš busi-z-e vožmat-i-z* 'Er zeigte den Acker der Kolchose'. Winkler a GEN és az ABL közötti kapcsolatra a következő állítást teszi: az GEN és az ABL kiegészítő eloszlásban van egymással a következő módon: névszó-GEN + névszó-nem-AKK vs. névszó-ABL + névszó-AKK. Ez az általánosítás azt adja ki, hogy minden olyan esetben is a GEN használatos a birtokos szerkezetben, amikor a birtokszón az AKK-tól eltérő eset jelenik meg.

Ami igaz is például a következő mondatban is: *so kolχoz-len busi-ja-z mjin-i-z* 'Er ging auf den Acker der Kolchose'.

Az esetek alakjának és funkcióinak bemutatása után a névszókról szóló fejezet a birtokos személyjelek ismertetésével foglalkozik. Itt érdekes a személyjelek és az esetragok kapcsolódása. Mint köztudott a finnugor nyelvek két részre oszlanak annak alapján, hogy milyen sorrendben követik egymást a személyjelek és az esetragok: CX+PX VAGY PX+CX. Az udmurtban megtalálható a CX+PX és PX+CX sorrend is.

A könnyebb áttekinthetőséget az alfejezetben elhelyezett táblázatok segítik, ahol Winkler szegmentálással segíti az olvasót.

A birtokos személyjelek funkcióját tárgyaló részben Winkler 8 különböző funkciót rendel a birtokos személyjelekhez. A birtokjelölés és a birtokos szerkezetben megjelenő kongruencia mellett a birtokos személyjelek használhatók referenciahordozóként, például *van'-mi* 'wir alle', vokatívuszként: *ton čeber apaj-e* 'du, mein hübsches Schwesterchen'.

A PX3SG még további funkciókkal rendelkezik, lehet nominalizáló szuffixum, határozottságot jelölő marker (Nikolaeva 2003), vagy éppen determináló elem (Kel'makov & Hännikäinen 2008)⁶.

A névszókról szóló fejezet további részében a névmásokról és a mellénevekről tudhat meg fontos adatokat az olvasó. A névmásokról szóló alrészben minden névmási típus ragozási paradigmája táblázatba szedve segíti az átláthatóságot.

A névszókról szóló fejezetet a névszóképzéssel foglalkozó rész zárja, ahol újra előkerül a -(j)ez kérdése. A fejezetnek ez a része sokkal bővebb és gazdagabban illusztrált, mint a 2001-es angol nyelvű kiadás.

3.4. A névszó fejezetet értelemszerűen az ígéről és az igeragozásról szóló, terjedelmében nagyjából megegyező fejezet követi (3.4. Verben). Winkler a fejezet legelején az udmurt ige-tövek bemutatása után, az igeragozás bemutatása előtt röviden értekezik arról, hogy az udmurtban nincs *habeo*-szerkezet, és hogy a létige csak múlt időben használatos.

Az igeragozásról szóló fejezetben a személyragok bemutatása után az egyes igeidők tárgyalására tér rá a szerző. A négy egyszerű és a négy összetett igeidő bemutatása során nem lehet elkerülni az aspektus és az akcióminőség kérdését, mert az udmurtban, főleg az összetett igeidők sokszor inkább az akcióminőség, semmint a tempus kérdéskörébe utalhatók.

Érdekesebb azonban a módokat tárgyaló alfejezet. Monográfiájában Winkler visszatér a hagyományosabb grammatikákban megjelenő igemódokhoz, és a mai nyelvtanokban megjelenő három igemód helyett négy igemódot tesz fel az udmurtra: kijelentő, felszólító,

⁶ Fontos itt megjegyezni, hogy az utóbbi két funkcióra, vagyis a definitség jelzésére és a determinálásra a 3SG alak mellett használható a 2SG is.

feltételes és kötőmód. A szerző nem indokolja meg választását, bár az is igaz, hogy egy leíró nyelvtankönyvnek nem kell külön kitérnie magyarázatokra. Indokoltnak tekinthető ez a változtatás, ha figyelembe vesszük, hogy ellentétben a felszólító móddal, ami hiányos paradigmájú (csak 2SG és 2PL alakja van), az optatívusz teljes paradigmasorral rendelkezik: *med* partikula + az ige jövő idejű alakja. Az optatívusz 'felelevenítése' nem csak a mai nyelvtanoktól tér el, hanem Winkler 2001-es verziójától is. Korábbi monográfiájában Winkler két nagyobb csoportra osztotta a módokat – real moods és unreal moods – és azon belül helyezte el az egyes igemódokat. A realis módokba tartoztak a kijelentő és az evidenciális, az irreális módok közé pedig a felszólító és a feltételes. Meglátásom szerint a korábbi felosztás tökéletesen megfelelt az udmurtban található módok bemutatására, a változtatást valószínűleg az indokolta, hogy az evidenciális mód – a szó szoros értelmében – kikerül a módok közül. Ennek oka az, hogy szemben a másik négy móddal az evidenciális az udmurtban nem morfológiailag jelölt, hanem vagy a létige PERFECTUMI alakjával (*vilem*) vagy pedig a *pe* partikulával jelölt. Persze kérdés akkor, hogy az optatívusz, ami szintén szintetikus forma, hiszen egy partikulával jelölt, tekinthető-e külön módnak, illetve, hogy hol a helye a PERFECTUM igeidőnek, amely szintén az evidenciálitás kérdéskörébe tartozik⁷.

A módokról szóló fejezetet a tagadásról szóló alfejezet követi, amiben megismerkedhet az olvasó a tagadóigével, aminek két alakja van az igeidőtől függően (*u-* és *e-*) a tagadó partikulákkal (*ej val*) és az egzisztenciális mondatok tagadásával, ahol az *evel* tagadószó használatos. Ezen kívül a szerző tárgyalja a PERFECTUM és PLUSQUAMPERFECTUM igeidőkben megjelenő szuffixális tagadást is.

A tagadás után következik az igenevekről szóló, példákkal szintén gazdagon ellátott fejezet, amiben szóba kerül a birtokos személyjelekkel ellátott igenevek problematikája is.

Az ígéről szóló fejezetet a névszói részhez hasonlóan az igeképzés bemutatása zárja, amiben Winkler külön kitér két valencia-váltó képzőre a *-ški-* reflexív igeképzőre, és a műveltető képzőre, a *-t(i)-* re. A képzőkről szóló fejezetben Winkler kitér az inkorporáció és a komplexitás kérdéseire is.

A morfológiai fejezetet az egyéb kategóriák bemutatása zárja. Az egyéb kategóriák közé tartoznak az adpozíciós elemek, a partikulák, az adverbiumok. A fejezetben szintén sok táblázat segít az eligazodásban, a figyelmes olvasó észreveheti, hogy egyes táblázatok hiányosak. Az adverbiumok ragozását bemutató táblázat egyes rubrikái üresen állnak, pedig nincs rá oka, hiszen a megfelelő ragokkal ellátott alakok létező formái a nyelvnek, így például helyes a *nokitčiož* forma ugyanúgy, ahogy például az *otlan* is.

4 A gazdag morfológia és morfoszintaxis fejezet után egy viszonylag szegényes mondattani fejezet zárja be a könyvet (4. Syntax). Az anyag szegénysége azonban semmiképpen sem róható fel a szerzőnek, sőt, örömmel mondhatom, hogy a 2001-es kiadáshoz képest nagyon sokat gazdagodott az anyag. A mondattani jelenségek bemutatása kiegészül olyan alapművek eredményeivel, mint a Maria Vilkuina *Word order in European*

⁷ További adatokért és magyarázatért érdemes kézbe venni Florian Siegl (2004) M.A szakdolgozatát, amely épp ezeket a kérdéseket boncolgatja.

Uralic (1998) vagy Pirkko Suihkonen Korpustutkimus kielitypologiassa sovelletuna udmurttiin (1990)⁸.

A fejezet felosztása a hagyományos grammatikákat követi, így két nagy fejezetben foglalkozik a szerző az egyszerű és az összetett mondatokkal. De mielőtt rátérne, bemutatja, hogy az udmurtban milyen módon épülnek fel a nominális mondatok, a predikatív szerkezetek, az egzisztenciális mondatok, hogy nincs *habeo*-szerkezet, helyette a GEN + létige szerkezet használatos, valamint két participumos mondatípust (*-ono* és *-mon*) ismerhet meg az olvasó.

A mondatfajtákat bemutató alfejezetben (4.2. Satzmodi) tárgyalja a kérdő mondatok két típusát (eldöntendő és kiegészítendő), a felszólító, az óhajtó és az egzisztenciális mondatokat. Az utolsó fejezet legérdekesebb részei az egyszerű mondatok felépítését bemutató alfejezetnél kezdődnek (4.3. Der Einfache Satz). A hagyományos nyelvtanokhoz idomulva első lépésként azt tudhatjuk meg, hogy mi állhat alanyi pozícióban az udmurtban, mi lehet predikátum, és mi lehet tárgy. A tárgyról szóló részben külön kerül bemutatásra a direkt tárgy és az indirekt tárgy, mert Vilkunát (1998) követve ma már azt feltételezzük, hogy az udmurtban más-más pozíciót foglalhat el a mondatban a direkt és az indirekt tárgy. A legfőbb összetevők után az egyéb komplemetumok közül a határozók helyzete kerül bemutatásra. Végül szól az udmurtra jellemző szórendről. Az udmurt alapvetően SOV szórendet mutató nyelv, de az alapszórend könnyen megváltozhat a beszéd információ-szerkezetének hatására. A szórendi variációkról szóló alfejezet a már korábban említett két munka eredményeit veszi alapul (Vilkuna 1998, Suihkonen 1990).

Az összetett mondatok bemutatása során előkerül a kötőszók kérdése, amelyek az udmurtban, legtöbbször a tagmondat végén helyezkednek el. Ilyen kötőszó például a *ke* 'wenn' vagy a *šuiša* 'dass'. Az összetett mondatokat bemutató rész külön tárgyalja a véges és a nem-véges alárendeléseket és a mellérendelő mondatokat. A fejezet legvégén a kötőszók különböző típusait összefoglaló táblázat áll⁹.

5 Összegezve a fentieket: Eberhard Winkler műve nagyon jó összefoglaló leírása a mai udmurt nyelvnek. Az igényes kiadás már eleve arra ösztönzi az embert, hogy kézbe vegye, átolvassa, tanulmányozza és egyre előrébb jutva a könyvben, egyre mélyebb ismereteket szerezzen erről a finnugor nyelvről.

A monográfia többértéűen felhasználható, hiszen jó bevezető lehet annak, aki most ismerkedik meg az udmurt nyelvvel, de olyanoknak is hasznos, aki már elég jó ismerik azt. A könyv igényel nyelvészeti előképzettséget, de hát ez érthető, hiszen nem nyelvkönyvet tartunk a kezünkben. Példáin keresztül Winkler az udmurt nyelv számos, érdeklődésre igényt tartható jelenségét mutatja be, így a monográfia hasznos lehet azok számára is, aki nem kifejezetten az udmurt, hanem egy tágabb nyelvészeti probléma iránt érdeklődnek. Biztos vagyok benne, hogy az olvasás és használat során megismert problémák fontos kiinduló pontjai lehetnek bármely további kutatásnak.

⁸ Felmerül a kérdés, hogy vajon ezek a művek miért nem kerültek bele a korábbi, 2001-es verzióba is, hiszen mindkét mű már jól ismert volt abban az időszakban is.

⁹ A mondatnani fejezet végéről eltűnt a példaszöveg, ami még a 2001-es változatot zárta.

Végezetül két – nagyon személyes – megjegyzéssel szeretném zárni ezt az ismertetést. Először is, sajnálom, hogy nem kerültek bele ebbe az összefoglaló monográfiába olyan, szerintem alaplátó is számító tanulmányok és PhD disszertációk eredményei, mint Kozmács István Az *-sk*-képző az udmurt (votják) igeképzés rendszerében (2004) vagy Salánki Zsuzsa Az udmurt nyelv mai helyzete (2007), vagy a már korábban említett Florian Siegl *The 2nd Past in the Permic Languages* (2004). Ezek a munkák sok értékes adattal és eredménnyel gazdagíthaták volna a könyvet.

A második és egyben záró megjegyzésem: talán öröndetesebb lett volna, ha a 2001-es kiadáshoz hasonlóan Winkler 2011-es monográfiája is angol nyelven jelenik meg, mert így egészen bizonyosan szélesebb közönséghez juthatott volna el ez az értékes, és azt gondolom, hogy a következő udmurtot kutató generáció számára majd alapvető munka.

Tánczos Orsolya

Irodalom

- Edygarova Svetlana (2009), *Attributive Possession in Udmurt Language*. LU XLV. 101-118.
- Kel'makov, V. K. & Hänninkäinen, Sirkka (2008). *Udmurtin kielioppia ja harjoituksia*. Helsinki.
- Kel'makov, V. K. & Saarinen, Sirkka (1994), *Udmurtin murteet*. Turku.
- Kondratjeva=Кондратьева, Н. В. (2010), Категория падежа имени существительного в удмуртском языке. Ижевск.
- Kozmács, István (2004), *Az -sk-képző az udmurt (votják) igeképzés rendszerében* (ms)
- Nikoaleva, Irina (2003), *Possessive affixes in the pragmatic structuring of the utterance: evidence from Uralic*. In: Suihkonen, Pirkko – Comrie, Bernat & Maksimov, S. (ed.), *International symposium on deictic systems and quantification in languages spoken in Europe and North and Central Asia*. Udmurt State University, Izsevsz, Udmurt Republic, Russia, May 22-25, 2001. *Collection of Papers*. 130-145.
- Salánki, Zsuzsa (2007) *Az udmurt nyelv mai helyzete* (ms) http://doktori.btk.elte.hu/lingv/salanki/PHD_Salanki.pdf
- Siegl, Florian (2004) *The 2nd Past in the Permic Languages* (ms) <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/1265/Siegl.pdf?sequence=5>
- Suihkonen, Pirkko (1990). *Korpustutkimus kielitypologiassa sovelletuna udmurttiin*. Helsinki.
- Vilkuna, Maria (1998), *Word order in European Uralic*. In: Siewierska, Anna (ed.), *Constituent Order in the Languages of Europe*. Berlin, New York. 173-233.
- Winkler, Eberhard (2001), *Udmurt*. München.